

ALJAZEERA

KULTURA ▼

Prava logoraša u BiH

KVESIĆ: Udruge logoraša maksimalno surađuju

MEŠKOVIĆ: Bitno je da ista prava imaju i logoraši iz Banje Luke i Mostara i Sarajeva

ANDRIĆ: Žrtve nemaju nikakva prava

1 2 3 4
5

NAJNOVIJE Eurska i formalno zatražila hapšenje Fethullaha Gulena (/vijesti/turska-i-formalno-

Šnajder: Na Balkanu svako svakoga kolje čim stigne

11 septembar 2016 Izmijenjeno 18:43 CEST

Hrvatski pisac Slobodan Šnajder govori o nagradi "Meša Selimović", svome egzilu, historiji ovih prostora...

Like

121

Share

121

Tweet

G+1

0

Share

Slobodan Šnajder dobitnik je nagrade 'Meša Selimović' [Marko Lukunić / Pixsell]

Razgovarao: Jasmin Agić

Dobitnik nagrade „Meša Selimović (<http://balkans.aljazeera.net/tag/mesa-selimovic>)“ za roman *Doba mjedi* (<http://balkans.aljazeera.net/tag/doba-mjedi>), hrvatski književnik Slobodan Šnajder (<http://balkans.aljazeera.net/tag/slobodan-snajder>) spada u red pisaca, koji nikada, u svom pisanju, nisu podilazili vladajućim poetičkim i ideološkim diktatima. Kulturnoj javnosti bivše Jugoslavije Šnajder se nametnuo kao pisac koji uživa kritički zadirati u teme koje društvo smatra tabuom, a vlasti često žele da ostanu netaknute.

Šnajder je, pisala je kritika, svoju književnost gradio na obnovi modernističke literarnosti ne pristajući nikada da pisanje podvrgne površnoj prozaičnosti niti se ikada trudio podilaziti čitalačkom ukusu vremena. U hrvatskoj književnosti reafirmirao je formu dramskog pisanja insistirajući neprekidno na „pozorišnosti“ komada, koje je upućena javnost sa jednakim uživanjem čitala.

Devedestih godina dvadesetog vijeka Slobodan Šnajder ne pristaje biti dio Tuđmanove kulturne elite, a zbog neslaganja sa ideolozima vremena odlazi u egzil, gdje kritički piše o novim „demokratskim“ vremenima u Hrvatskoj. Tim činom pokazao je, na vlastitom primjeru, kako biti hrabar u literaturi ponekad nije dovoljno i kako je ponekad neophodno životnim odabirom suprotstavi ideologiji jednodimenzionalnosti i apsolutne isključivosti.

Slobodan Šnajder autor je desetaka drama, a najpoznatije su: *Hrvatski Faust*, *Kamov*, *Smrtopis*, *Držićev san* ili *Gamllet*. Roman *Doba mjedi* Šnajderov je drugi roman.

▪ **Vaš roman *Doba mjedi* nagrađen je nagradom „Meša Selimović“ na književnim susretima *Cum grano salis* u Tuzli. Koliko je važno, danas, nakon sukoba i ratova kroz koje smo prošli, njegovati kulturu zbližavanja i upoznavanja, što je svakako jedan od ciljeva dodjeljivanja nagrade „Meša Selimović“?**

- Nema ničeg važnijeg. Nas je gotovo uništila podivljala stereotipija: jedan stereotip protiv drugoga. Dohvatili su se fantomi, a stradali su živi ljudi. Stereotip ću u ovom suženom kontekstu odrediti kao strukturnu predrasudu. Narodi “u kontaktu” proizvode ih stoljećima i potrebno je, naravno, još ponešto da oni “buknu”. No, onda je - jao i pomagaj, i drž' - ne daj.

U mirnim vremenima, ta se stereotipija odnosi ponajviše na žene “susjednog plemena”, one “preko plota”: vatrene Mađarice, lude Slovenke, ili pak gladne Njemice, koje jedva čekaju naše dinarske tipove da ih usreće i oplode... U ratno doba, ulogu da budu stereotipi preuzimaju dakako mužjaci. Onda oni, u imaginaciji Drugog, stanu puzati s noževima u zubima i kolju kog stignu.

Treba mnogo vremena i rada na “kulturi zbližavanja i upoznavanja”, kako Vi velite, da se shvati kako na Balkanu svako svakoga kolje čim stigne i kako se, u periodičnim razmacima od pet-šest desetljeća, skače na tuđe žene, a da one nisu time pretjerano oduševljene te ih se tjera iz kuća s nejačadi... Davno sam, u pogovoru za dramu *Hrvatski Faust*, godine 1980. bio napisao da je kod nas ključna figura egzistencije – zbjeg. A tad se još sve činilo mirno, da bismo danas znali kako je bilo samo uspavano. Nagrada „Meša Selimović“ mi je posebno draga i zato što se razlozi njezina zasnivanja veoma dobro poklapaju s mojom općom strategijom intelektualnog rada.

▪ **Književna kritika roman *Doba mjedi*, od njegovog izlaska, opisuje kao literarno remek djelo, ali kod romana najviše fascinira njegova „ozbiljnost“. U današnje „vrijeme površne informativnosti“ zapanjuje literarna dubina priče, koja od čitaoca zahtijeva ne samo da bude „statist“ nego da aktivno učestvuje u savladavanju sadržaja. Mislite li da je vrijeme „velikih romana“ i „velikih priča“ još uvijek aktualno u književnosti, bez obzira na činjenicu da savremena filozofija već dugo insistira na kraju takvog pristupa u književnosti (Lyotard, Derrida, Deleuze)?**

- Da, mislim da točno slutite: ja još vjerujem u mogućnost, pa otud i nužnost velike naracije. Pustimo sad odrednicu remek-djelo po strani. Ne govorim o tome što sam učinio, ali je legitimno priznati što sam htio učiniti. *Doba mjedi* je velik ep koji skuplja u svojih nekoliko žarišta (on je polivalentan) nešto

od mahnitanja stereotipija XX. stoljeća. To je, čitali smo svi, "doba ekstrema" (Hobsbawm). Naravno, ako se oglasi kraj povijesti, a to se čini uglavnom iz prikrivenog zadovoljstva svijetom kakav se on na tom tobožnjem kraju povijesti našao, velikim naracijama nema mjesta te se njih raskrinkava kao ideološke i logokratske.

No, po mom mišljenju, upravo su takve koncepcije – da je s poviješću gotovo - ideološke. Gospodari svijeta mogu voljeti tu formulu o kraju povijesti, ona je u neku ruku *fait accompli* (svršen čin, gotova stvar), svršen čin bez katarze koji njih ostavlja u sedlu, i odlično se slaže s objavama o kraju utopije. No, eto, moja malenkost već četvrt vijeka nastoji objasniti da to što neke stvari nema – u ovom slučaju što nema države zasnovane na razumu i jednakosti šansi – nikako ne može biti argument protiv nje. Država zasnovana na razumu, artikuliranoj općoj volji i jednakosti šansi uz planiranje raspolaganja resursima i ukidanje vlasti kapitala nad radom jest socijalizam. Formula je danas nešto složenija od Lenjinove (sovjeti+elektrifikacija=socijalizam), ali je validna, ma i tisuću puta bila ona poražena.

▪ **Doba mjedi je priča o tragediji Folksdojčera na prostoru bivše Jugoslavije, o njihovom naseljavanju, njihovom životu na području Slavonije i konačno o njihovom protjerivanju. Historijski kontekst priče je snažan, a pripovijest romana zasnovana je na jednoj vrsti historiografske interpretacije stvarnih događaja. Koliko roman slijedi zbiljske događaje i koliko je poznavanje historije Folksdojčera važno za razumijevanje priče?**

- Nije potrebno razumijevanje nesretne historije Folksdojčera da se razumije ono što svi znamo: čim se na ovom prostoru moglo nekoga protjerati, to je i učinjeno. Povodi su nevažni. Jer, stvarni povodi za protjerivanje nekih Folksdojčera jesu postojali, čak bih rekao, bolje je protjerati nego naprosto pobiti, što se isto tako događalo. Ta je cijela epizoda bila dio mahnitanja osvetničke pravde (*ius talionis*), te najgore od svih mogućih vrsta pravde. Nije neslična naracija Bleiburga, gdje je osvetnička pravda pogodila ne samo one koji su imali razloga skrivati se, već mnogo više one među koje su se oni htjeli utopiti do nevidljivosti.

Divizije koje je Himmlerov Waffen-SS dizao kod nas, onu sastavljenu od "dunavskih Švaba", i onu muslimansku, dakle, divizije „Prinz Eugen“ i „Handžar“, ostavile su zao trag, prva napose u Cetinjskoj krajini gdje je došlo do strašnih masakara, uostalom, pretežno hrvatskog stanovništva. Handžar se, izgleda, "istakao" u Slavoniji. No, malo se u nas govorilo da je postojala i oružana formacija od tih istih naših "dunavskih Švaba" koja je uzela ime ubijenog komunističkog vođe Ernsta Thälmana, i koja je u borbama s Nijemcima izginula gotovo do čovjeka.

Povijest, eto, i u tome je veličina njezine naracije, ili naracije o njoj, nije crno-bijela. Da ne velim da je protjerivanje Folksdojčera bila posebna glupost ondašnjih vlasti jer se radilo o "elementu", koji u osnovi ne samo da nije bio "neprijateljski" već je mogao znatno pridonijeti industrijalizaciji zemlje, dakle, glavnom komunističkom projektu. Taj je projekt uspio i bez njih (što se danas ne priznaje, mislim, to da je uspio), ali bi s Nijemcima sve to skupa bilo brže i lakše. Nijemac naprosto zna, i naš narod i danas zna da Nijemac zna, i da je njemačko bolje, od auta do elfa u sportu... Naravno, i to je jedan stereotip. No postoje stereotipi i stereotipi, pa i takvi koju su nastali sedimentacijom stvarnih osobina.

▪ **Roman se može tumačiti i čitati i kao priča „nevidljivih“, ponajviše iz razloga što donosi pripovijest o ljudima, koji u književnosti bivše Jugoslavije nisu imali pravo iznijeti svoju stranu događaja. U bh. književnosti, o ovom fenomenu, se pisalo iz oprečne pozicije, iz ugla onih koji su nakon Drugog svjetskog rata naseljavali posjede Folksdojčera, a najpoznatiji je, svakako, roman Branka Ćopića *Osma ofanziva* po kojem je, tokom osamdesetih godina, TV SA snimila i igranu seriju. Koliko Vaš roman razbija zvanični ideološki i historiografski narativ, koji je uspostavljen u bivšoj Jugoslaviji?**

- To ostaje na procjenu svakom čitatelju, a napose onome koji je i sam živio u tom razdoblju. Epizoda u romanu u kojoj Folksdojčer dolazi, dakako u mercedesu, posjetiti svoj bivši posjed potpuno je autentična (što ne jamči književnu vrijednost). Zvanični ideološki i historiografski narativ zamračio je

mnoge nevolje i time proizveo daljnje, do danas. Ja čak mislim da su novi balkanski ratovi buknuili uglavnom zato što nisu uredno i na vrijeme otvoreni svi grobovi, u simboličkom smislu, pa čak i stvarnom, i što nisu popisane sve žrtve, iz bilo kojeg krila da su one potekle. Ako smijem, možda nadmeno, ukazati na to da sam o toj prijeko potrebi pisao od ranih osamdesetih.

Bleiburg bez daljnega stoji za mahnitiranje osvetničke pravde. I naravno da ono potisnuto kad-tad izbije sve većom silovitišću. Mislim da su oni koji su došli iz Šume (koju ja vrlo poštujem kao izbor) donijeli u gradove velik moralni kapital, ali da ga nisu, danas bismo rekli, najbolje investirali, to jest da su ga dijelom profučkali.

Bilo bi nesavrtnjivo bolje da se mahnitiranje osvetničke pravde nije dogodilo. Ali, budući da se dogodilo, trebalo je otvoriti na vrijeme te rane, pa i kazniti krivce. Radio sam godinama na drami o Josipu Brozu, pročitao sam masu literature i izvora, drama je dakako potisnuta i osim jednom, na makedonskom, nigdje nije igrana, niti će biti.

Mislim da mogu kvalificirano ukazati na to da Tito nije bio krivac za to mahnitiranje, napose ne glavni. Također je krajnje nekorektno (ovo je blaga riječ za pomahnitali revizionizam) prikazivati događanja nakon Bleiburga (sam je taj lokalitet minorna epizoda) kao osvetu Srba Hrvatima. Istodobno, naprimjer, likvidirane su i ogromne četničke formacije u samoj Srbiji, itd, itsl... Valjda će jednom sve to prestati, valjda ćemo završiti i taj drugi svjetski rat, po mogućnosti prije trećega.

▪ **Roman je, na jedan način, i priča o „nestalnosti“ historije i njenoj podložnosti različitim interpretacijama. Čitajući roman jasno je da se iz njega ne može iščitati „istina“, i da je njegovo čitanje, iako je naravno riječ o literarnoj fikciji, pristajanje na posmatranje prošlosti iz jedne sasvim drugačije perspektive. Koliko literatura ima moć da otkriva potiskivane istine i da bude pionir u predstavljanju stvari koje su bile sistematski skrivane (npr. slično, ali u mnogo ekstremnijem obliku razračunavanja sa historijskim istinama, pisali su Šalamov, Solženjicin, Müller)?**

- Sami ste rekli. Ja i opet ne vidim neku bolju ili višu svrhu književnosti od oslobađanja potisnutih istina. Narodi su preveliki "entiteti" a da ih se strpa na psihoanalitički kauč, ali u osnovi radi se o nekoj vrsti iscjeljivanja. To je lijepa stara riječ koja ukazuje na smjer: iscijeliti, to znači: vratiti u cjelinu ono što je rascijepljeno. Eto, sad će neki frktati da je moja nostalgija neizlječiva, nepopravljiva. Pa dobro, svakome njegova cjelina!

▪ **U bivšoj Jugoslaviji postali ste poznati nakon što ste javnosti predstavili komad *Hrvatski Faust*, kojim ste ne samo skrenuli pažnju na neka potpuno marginalizirana i osjetljiva politička i historijska pitanja, nego ste i „u velikom stilu“ vratili u naše književnosti dramsku formu u fokus interesovanja. Koliko je komad, gledano iz današnje perspektive, bio proročanski u sadržaju i avangardan u izvedbi i obliku?**

- Da on bude proročanski, meni je bilo daleko od pameti. Da se figura, persona, obrazina koja na kraju drame pisane 1980. (bilježim kad je pisana, ne još i napisana) bježi u Argentinu usred potpunog rasula projekta koji je zastupala, branila, pokrivala, o kojemu je lagala, itd., vrati godine 1990. na isto to mjesto kao pobjednik sa zahtjevima koje pobjednici obično postavljaju – to je eto nova drama. Tko bi to tada bio mislio?

Moj osnovni projekt u to doba bio je napisati dramu o glumcu-intelektualcu koji se odlučuje, a kazalište, odnosno komad za koji se sprema, ga vodi rješenju njegove teško dileme: Otići ili ostati! Od 1990. do danas, do najogoljnije današnjice, uvijek se iznova javljaju glasi da je taj koji je otišao (Vjeko Afrić otišao je gotovo s premijere Goetheova *Fausta*, Prvi dio u Šumu) u stvari izdajnik "naše stvari", to jest boljševik, anacionalni patriot... da je on sve ono što mu njegov antagonist kaže u samoj drami, a iz perspektive 1942. godine. Dalje, pitajmo se narodski: Tko je tu lud?

Uzگرد, o stvarnom povijesnom kontekstu "svega toga" valja svakako konzultirati kapitalnu knjigu Snježane Banović *Država i njezino kazalište*. U toj se knjizi vidi da je moja drama kamilica prema užasu stvarnih događaja i stvarnih podjela među intelektualcima, koje je rat zatekao u kazalištu.

▪ **Pisac ste koji je u svome „pristupu“ književnosti snažno afirmirao princip intertekstualnosti, a Vaše kritičko „iščitavanje“ književnih djela i „nadogradnja“ njihovog sadržaja učinili su Vas piscem veoma osebnog i prepoznatljivog stila. Koliko je čitanje literature zapravo važno za stvaranje književnosti i koliko su vaši komadi *Hrvatski Faust*, *Kamov*, *smrtopis*, *Držićev san* ili *Gamlet* direktno inspirirani literaturom?**

- Više su inspirirani izravno odživljenim životima nego literaturom. To su drame biografija, a ne biografske drame. *Hamlet* je svakako važan u *Gamletu*, ali ipak se radi o čovjeku, umjetniku koji ga postavlja na scenu i u nj ugrađuje sve svoje dileme te bježi... Dakako, iz drugih motiva nego ustaški intendant u *Hrvatskom Faustu* te se, čak ni kao fantom, ne može nikada vratiti kao pobjednik. Postoje takvi ljudi i oni zavrjeđuju poštovanje, Dragan Velikić, moj prijatelj, nedavno je o tome govorio u Zagrebu. Njima, tima koji ni u čemu nisi pobijedili, sam podizao spomenike "trajnije od mjedi". Ti se spomenici ne mogu srušiti dinamitom. Ali se mogu potisnuti u zaborav. I upravo se to događa svim mojim (glavnim) dramama. Mogu "ponosno" (više pokunjeno) ukazati na to da u svom rodnom gradu nisam igran već cijelo jedno desetljeće. Ima valjda neko zašto.

▪ **Vaša je biografija veoma zanimljiva. Tokom ratova u devedestim bili ste disident i emigrant u Njemačkoj, jer niste htjeli pristati uz vlast Franje Tuđmana. Dosta ste aktivni bili kao publicist i kritičar ponašanja tadašnjih vlasti. Koliko je teško bilo jednom čovjeku, kojem je „manipuliranje“ jezikom posao, napustiti domovinu i otići živjeti u zemlju drukčijeg govornog izražavanja (Njemačka)?**

- Nije mi bilo nimalo teško kad sam jednom odlučio i pojmio da je bolje otići. Što ćete, Šnajderi su dezerteri, što je bio i moj otac, stvarni predložak za Kempfa u *Dobu mjedi* koji je odbjegao od Waffen-SS-a u Poljskoj. No ja sam u Njemačkoj uvijek bio jako respektirani gost. To vam je tako, ili ste gost, ili ste smeće. Moja se "sudbina", ma što to bilo, nikako ne može poistovjetiti sa zlim usudom onih koji su bježali glavom bez obzira, a sve što su mogli ponijeti stalo je u jednu plastičnu vrećicu.

Povremeno, živio sam u Njemačkoj kao barokni knez. Nema u mojoj emigraciji ama baš ničeg romantičnog. Istina, uvijek sam se trudio ući u probleme sredine kamo sam dospio i iz koje, u smislu dalekom i isto tako potisnutom, potječem. Naravno, ta činjenica, da sam se trudio, nije odmogla mojoj poziciji, ili da velim banalnije, prođi mojih stvari, u Njemačkoj i Austriji. To se sada ponavlja. Austrijsko-njemački izdavač, ne baš od najmanjih (Szolnay-Hanser-DTV, Beč-München) prilično ekspresno kupio je prava za *Doba mjedi* za njemačko jezično područje.

▪ **Intelektualci s područja bivše Jugoslavije nose dosta odgovornosti za ratove, koji su uništili zemlju. Većini njih ratna je prošlost zaboravljena, a njihova uloga u raspirivanju mržnje je „amnestirana“. Koliko je, po Vašem mišljenju, djelovanje pisaca, kavi su recimo u Srbiji Dobrica Ćosić, a u Hrvatskoj Ivan Aralica, bilo kobno za stvaranje nesnosne međunacionalne mržnje i da li bi takvi ljudi, nakon svega, trebali snositi moralnu i zakonsku odgovornost za počinjena (ne)djela?**

- I Aralica i Ćosić su veoma "složeni slučajevi" (uzگرد, Krleža nije nikako volio taj izraz – složeni – držeći da složena mogu biti samo drva). Postoje Aralichine knjige koje nikako nisu bez veze, a i rani Ćosićevi romani su vrlo dobri. Ja ne želim suditi njihovim političkim opredjeljenjima nakon toga. Tko sam ja da sudim? Ali slijedim svoja, koja su oprečna. Naučimo se živjeti s tim.

Intelektualni kler itekako je odgovoran za ono što je počinjeno u još nezavršenom trećem balkanskom ratu, a koji tako podsjeća na Tridesetgodišnji rat vjerskih sljedbi u Europi 1616-36.

(O tome vidjeti moju dramu *Zmijin svlak* koja nije igrana u Hrvatskoj niti u BiH, potonje je činjenica skoro pa bizarna).

Julien Benda davno je napisao knjigu o izdaji tog klera koji dvadeset i pet godina mirno gleda kako se ruše njegove crkve i grade nove na lošijim temeljima. Kod nas je uvijek bilo najopasnije kad se gorštački element susreo s poticanjem toga klera, koji onda u jednom momentu shvati da je igra bila kriva, i da on, sam taj kler, nikako nije glavni korisnik "poduzetih mjera" koje su dovele do zla i nasilja.

Tragikomično mi je uvijek bilo čuđenje mnogih intelektualaca, koji su na ovaj ili onaj način htjeli biti jako "ispravni", jako "uz našu stvar", pa su onda shvatili da uopće nisu važni, i da se novim pobjednicima živo fućka za njih. Upravo među kazališnim ljudima gradira takvo osjećanje. Fućka se novim vlasnicima svega i svačega, pa i Hrvatske, za kulturu, bilo kakvu, a naročito onu tisućgodišnju. To se naprosto ne broji, ne budimo djeca.

Izvor: Al Jazeera

Tagovi: [Hrvatska \(/tag/hrvatska\)](#) [Slobodan Šnajder \(/tag/slobodan-snajder\)](#)

[Meša Selimović \(/tag/mesa-selimovic\)](#) [Doba mjedi \(/tag/doba-mjedi\)](#)

[Književnost \(/tag/knjizevnost-0\)](#) [Hrvatski Faust \(/tag/hrvatski-faust\)](#)

[Volksdeutscheri \(/tag/volksdeutscheri\)](#) [Poetika \(/tag/poetika\)](#)

[Ideologija \(/tag/ideologija\)](#) [Jasmin Agić \(/tag/jasmin-agic\)](#)

Teme: [Književnost \(/tema/knjizevnost\)](#)

Like

121

Share

121

Tweet

G+1

0

Share

NAPOMENA: Komentari odražavaju stavove autora komentara, a ne stavove Al Jazeera Balkans. Molimo korisnike da se suzdrže od vrijeđanja, psovanja i vulgarnog izražavanja jer takvi komentari neće biti objavljeni. Al Jazeera Balkans zadržava pravo da određene komentare obriše bez najave i objašnjenja.